

kitűnni a hasonló portálok közül.” Vagyis nem arra akartuk használni az internetes médium kínálta lehetőségeket, hogy kritikusai önkényt gyakorolva éreztessük – egyébként nem létező – hatalmukat a mű felett. Sokkal inkább az együttgondolkodás, a mű beleérező olvasatán keresztül ítéletalkotás volt kitűzött célunk. S mind a mai napig ez a szemlélet mozgatja szerkesztői és szerzői gárdánkat. Hiszen a megjelenő hatalmas és áttekinthetetlen kínálatot figyelembe véve már maga a választás is önkényes. Így pazarlásnak tűnik számunkra az érdektelennek tűnő munkák feldolgozása – a választásunk ennyiben már maga is elköteleződés, az elemzés ezt az első ítéletet mélyíti el, tartja fenn vagy éppen bizonytalantítja el.

Összességében tehát számomra és számunkra a beszólás, a művel szemben akár a kegyetlenségig kritikus hangütés nem járható út. Ezzel szemben célunk az ízlés révén történő eligazodás, megértés és az értékek felmutatása, ezen keresztül pedig a kultúra értő átörökítésében való részvétel.

Vörös István

## A JÓ KRITIKÁRÓL

Sose éreztem, hogy az lenne a baj: túl jóindulatú a kritika. A jóindulat még egy kritikusként se válhat kárára. Persze a jóindulat nem összetévesztendő a jósággal. De milyen egy jó kritikus? Mégis hogyan jó? Mint ember, mint író, mint bíráló, mint értelmező? Jó kritikusa válogatja, hogy ezek a lehetőségek milyen belső struktúrában adják ki az ő hangját.

Azt viszont már éreztem, hogy nem elég jó a kritika. Hogy unalmas, sznob, tudományoskodó, álszent, hamis, tendenciózus. Mint olvasó azt várnám a kritikától, hogy izgalmas olvasmány legyen, esetenként izgalmasabb, mint a tárgy. Hogyan érhető ez el? Stílusparódiával. Esszéizálással. Elmélyült gondolatokkal. Szellemességgel. Okossággal. Eleganciával. Meg persze akár feltűnő negatív kritikával. Magában egyik se baj. Csak ne essen túlzásba! A negativitás, az okosság, a szellem. Még ha jobb is a kritika, mint az eredetije, ne tartsa magát fontosabbnak annál. (Lehet, hogy a kritika tárgya úgy viszonyul a kritikához,

mint egy festmény a reprodukciójához vagy újrafestéséhez?) Bármilyen is a kritika, meg kell benne lennie ennek az alázatnak; ha nincs, nem lehet jó a negatív kritika sem!

A kritikának a szellemi élet nyirokrendszerként kéne működnie, de ha nincs szellemi élet, akkor a kritika hirtelenjében értelmét veszti. A kritika problémáit nem tudjuk megoldani a szellemi élet általános problémáinak kezelése vagy legalább felismerése nélkül.

Való igaz, hogy a szellemi életben támadt űrök betöltésére az internet kínálkozik. Ha nincs kulturális televíziózás, vagy csak nyomokban található meg, ha ugyanez egyre inkább elmondható a rádióról is, ha a közbeszéd mint kulturális fenomén megszűnni látszik, akkor mindezeknek a pótszere lehet az internet. Ott persze nehéz az elmélyült beszédre alkalmat találni. A kritika helyét átveheti valami gyorsüzelő ostromozás, szókimondó irodalomellenesség, a kommersznek az étellel való összekeverése, a szórakozás előtérbe kerülése. Szórakozás valamin vagy valakivel.

A legnagyobb kérdés, mit kéne tennünk, hogy a szellemi élet helyreálljon. Remélhetjük-e, hogy a kritikairás felvirágzása ezt megoldja? Vagy épp fordítva, szellemi élet nélkül nincs esély a mély, beleérező, valóban bíráló, elfogulatlan kritikára? És a kritika fokozatos elsovadásával mellett mi várhat az irodalomra? Kritika és kritikái élet nélkül az irodalom az összeomlás szélére sodródhat. Az irodalom épületének összeomlása után, a romokon is jöhetnek létre művek, akár remekművek is. De sokkal nehezebben és ritkábban.

A szellemi életnek a remekművekre kéne épülnie. Azokat fölismerni, elismerni és megismerni viszont a kritika segíthet. De csak egy aktív, nem elkényelmesedett kritika veszi észre idejében a remekműveket.

A körkérdésben felsorolt, a kritikára nehezedő átkokkal mi a helyzet? Az elfogulatlan kritikának legnagyobb akadályja lehet a személyes jó viszony, a barátság, leginkább az épp ebből a célból (az objektív kritika megakadályozása céljából) létesített barátság. Persze az ilyesmi már nemcsak a kritikát, hanem a barátságot magát mint fogalmat is aláássa; az így barátkozó, magát valahová bebarátkozni szándékozó irodalmi szereplő egyúttal emberi értelemben is rombol. Az elfogulatlan kritikának legnagyobb akadályja lehet a személyes rossz viszony. De az elfogulatlan kritikának éppúgy akadályja lehet a személyes viszony teljes hiánya is. Az irodalom nem matematika, itt emberek közötti interakcióról van szó; a kritikusként meg kell ismernie, meg kell értenie a műben kirajzolódó személyiséget, amiben sokat segíthet a szerző szemé-

lyének ismerte, aki pedig szívesen zárkózik be a művébe, menekül oda a világ elől.

Nagy baj, ha a kritikus kánonképzőnek hiszi magát. Még nagyobb, ha annak akarja nyilvánítani magát, a legnagyobb, ha nem számol vele, hogy a kánon dolgozik. Bármilyen kánon csak alternatív kánonként elfogadható, különben dogma, sznobizmus, irodalmi elmeredés következik belőle. Unalom, unalom, unalom.

Miért nincs ma Magyarországon értékelő kritika? Biztos, hogy nincs? Lehet, hogy csak több kéne belőle. Túl van dicsérve az irodalom? Ezzel pedig le van sajnálva? Nem inkább egyes szerzők vannak már életükben a halhatatlanságba küldve, vagyis kinyírva – dicsérik által?

Miért nincs ma Magyarországon értékelő kritika? Ez a kérdés? Pontosan ez?

Miért nincs ma Magyarországon érték? Mert állandóan értékeket akarunk kreálni és kinevezni.

Miért nincs ma Magyarország? Mert önmagában akarjuk igazolni létét, nem pedig a kultúra, a nyelv, a jog, a demokrácia, az irodalmi antidemokrácia, a sokszínűség, a háromszínűség felől. A kétszínűség ehhez kevés. Az egyszínűség semmi, a színeváltozás hamis.

Ha nincs Magyarországon értékelő kritika, ha tényleg nincs, akkor azért nincs, mert én nem írok, mert te nem írsz, mert ő nem ír olyat. Ki tiltja meg, hogy máris elkezdje akár egy fiatal nemzedék? Mindenki azt ír, amit akar. Miért nem akar senki objektív lenni ma Magyarországon?

Mondom, hogy a kritika kritikáját nem lehet irodalmon belül megoldani. A szellem helyzetéről, életéről vagy haláláról beszélünk.

Vári György

## VAN-E MA MAGYARORSZÁGON ÉRTÉKELŐ KRITIKA?

Én azt gondolom, van, nem mintha egyetlen szavával sem értenék egyet a vitaindítóknak, csak látni vélek másfajta tendenciákat is. Igaz, ahogy a magyar élet majd' minden más területén, úgy az irodalomkritikában is elviselhetetlenül nagy szerep jut a személyes és intézményi viszonyok-

nak, s a helyzet annyival súlyosabb ezen a terepen, mint máshol, hogy az irodalmi intézményesség kicsi és egyre kisebb, szükségszerűen folyóvást belterjesebb lesz. Viszont nem gondolom, hogy a pozitív bírálatok száma erről bármit is elmondana. Negatív kritikát is lehet lojálisan, elvtelenül, belterjes megfontolásokból írni, és lehet igaztalan és érdektelen is. Vagyis ezen semmi nem múlik. Az én bajom az, ha kiszámíthatóak a kritikák – és gyakran azok –, ha egy kritikus nem képes módosítani az elvárásait, nem hagyja magát meggyőzni más formáktól és világnézetektől. Közben viszont van egy erős kritikarovata a Holminak, az utóbbi években pedig felzárkózott mellé a Műút. A magyar kritika alkalomadtán kimondottan érdekes, üdítő, mély és szellemes, bár valóban követ bizonyos, talán túlzottan erős kanonikus mintázatokat, melyeket szellemi tekintélyük vagy intézményes súlyuk legitimál. A szellemi tekintély akkor hasznos, ha nem válik bénítóvá, ha respektálása folytonos önkritikára késztet, de nem önfeladásra, a reflexió beszüntetésére.

Viszont ebből a helyzetből következik az is, hogy aki ellenvéleményt jelent be egy-egy erős véleménnyel, értékeléssel szemben, az rögtön szabadsághősként lép a színpadra, és bátorságát kell csodálni szellemessége, érvvezetése, szuggesztivitása helyett. Engem ez legalább annyira untat, mint az aulikus hajbókolás, pont úgy lehet egyéni vagy csoportos érdekérvényesítő technikák eszköze (ezeket sztárolják, pedig semmit se tudnak, bezzeg X és Y, mondjuk én és a haverjaim, minket viszont elnyomnak ezek az összefonódottak, holott mi volnánk az igaziak).

A „nyugatos-újholdas kánon” sokáig erős volt, mára maradéktalanul elveszítette szellemi tekintélyét; a kritika „tudományosságát” követelő kizárási kísérlet, diszkurzív területszerzési stratégia régen kifutott; az egy-egy kiadói monstrumhoz kapcsolódó értékrend kizárólagossága legkésőbb tavaly megszűnt, amikor a könyvpiaci verseny új szereplője, a Libri Kiadó létrejötté felszámolta a Magvető talán túlzott befolyását, versenyhelyezetet teremtett. Az a megállapítás sem állja meg immár a helyét szerintem, amely szerint az internet sem tölti be kultúraközvetítő feladatait, mert egyre inkább betölti: a zsrúnálkritika funkcióinak egy részét átvette például az Origóhoz kapcsolódó Kötvefűzve blog, ők megtalálták a netes kultúraközvetítés sajátos lehetőségeit. (A korai Könyvesblog sem volt rossz kísérlet, csak túl agresszív volt néha, ezzel inkább belegabalyodott saját szeretői és utálati belterjes viszonyrendszerébe ahelyett, hogy kijött volna belőlük – bár mostanra a nyomtatott magazin-változata remek lett.)